

A JÓ MINŐSÉGŰ TÖMEGTAKARMÁNY A GAZDASÁGOS
TERMELÉS ALAPJA: A GYEP RENESZÁNSZA VI.

Dr. Tasi Julianna
Szent István Egyetem,
Állattenyésztés-tudományi Intézet

AZ ÁLLATOKAT VESZÉLYEZTETŐ GYOMOK A RÉTI SZÉNÁBAN ÉS A LEGELŐKÖN - 1. RÉSZ

A gypalkotó növényfajok száma hazánkban jellemzően 30 és 100 közé tehető az úgynevezett természetközeli gyepekben. Az átlagosnak tekinthető 40-50 faj már természetvédelmi szempontból is kedvező. A talajfelszín borítását tekintve a pázsitfűfélék dominanciája normális, hiszen az állatok fő takarmányát ezek a növények szolgáltatják, akár legelőfűről, akár réti szénáról beszélünk. A két sziklevéllal csírázó növények a fajok számát tekintve többségben vannak, de a borítottságban 50% alatt kell maradniuk. Közülük is főleg a pillangósvirágúak jelenléte fontos, hiszen kiváló minőségű takarmányt szolgáltatnak. A borítási érték felső határa azonban 20%, hiszen veszélyeket is rejt a pillangósok túlzott felszaporodása. Gyomnak ugyan nem tekintjük őket – kivéve a tövises iglicét, mely szúrós növény – de a legelőkön nem engedjük túlszaporodni. A kétszikűek közül sok faj van jelen a gyepekben, melyeket a gazdák többsége gyomnak tekint. Ez a nézet helytelen. Sok gypalkotó kétszikű (de nem pillangós

növény) nem rejt veszélyt az állatok számára, sem a legelőn, sem a szénába kerülve. Sőt, ezek általában biológiailag aktív, gyógyhatású hatóanyagokat tartalmaznak, kis mennyiségben (néhány tized százalékban). Összefoglalóan gyógynövényként említjük ezeket. Takarmányozási szempontból a borítottság 20%-áig hasznosnak tekintjük a jelenlétüket, mert a kísérletek szerint a legelő állatok ilyen mennyiséget fogyasztanak el belőlük, akkor is, ha több van a legelőn, akkor is, ha kevesebb. A gazdálkodás során tehát arra kell törekedni, hogy ne foglaljanak el 20%-nál nagyobb területet.

Az állatokat veszélyeztető gypalkotókat nevezzük gyomoknak, melyeket az állatok szakszerű gazdálkodás mellett nem esznek meg. Ha éheznek és mégis lelelelik, akkor pedig megbetegszenek az ilyen növényektől. Igazi veszély többnyire a szénában és az erjesztett takarmányokban jelentenek. A gypalkotó gyomnövényeket két csoportra lehet osztani: szúrós és mérgező fajokra.

A SZÚRÓS NÖVÉNYEK KÁRTÉTELE, VESZÉLYEK

A legelőn többféle probléma tapasztalható. Az állatok elkerülik a szúrós, tüskés növények környékét is, emiatt nagyobb lesz a termésvesztés, mint amennyit a tömegben ténylegesen jelentenek ezek a növények. Az otthagytak foltok ugyanis felmagzanak és a következő évben a folt nagyobb

lesz. Folyamatos terjedés tapasztalható. A közvetlen veszély az állatokra nézve a bőrt, szemeket, szájnyálkahártyát, szőrt/bundát felsértő mechanikai sérülés. Ez önmagában is okozhat termés kiesést, hiszen rontja az állat kedvét, étvágyát, de még nagyobb lesz a kiesés, ha a sebek elfertőződnek.

Kaszált gyepekben kevésbé szaporodnak el a szúrós növények, főleg kétszeri kaszálás esetén (első és második növedék). Ennek két oka van, egyrészt az ilyen gyepek jobb vízellátottságúak, a szúrós növények pedig a száraz termőhelyekre jellemzőek. Másrészt a kétszeri kaszálás biztosan nem teszi lehetővé, hogy a nyáron virágzó szúrós fajok magot pergessenek. A réti szénába főleg akkor kerülnek szúrós növények, ha száraz fekvésű gyepek növedékét kaszálják le. Főleg természetvédelmi oltalom vagy Natura 2000-es EU-s oltalom alatt álló gyepeknél gyakori az ilyen eset, mert június közepe után lehet először kaszálni. Akkorra már kifejlődnek, virágoznak a szúrós növények.

A réti szénába kerülve az állatok többnyire nem tudják kiválogatni a szúrós fajok szárait. A felaprított szénából (TMR) pedig esély sincs erre. A megelőzésnek egyetlen módja van, ne készítsünk szénát vagy silózott takarmányt olyan gyeptől, melyben sok szúrós növény él. A fertőzött gyepeket legeltetni kell és gyomszabályozó kaszálással, valamint tápanyagellátással (nitrogén) szorítsuk ki a szúrós növényeket. A kiritkult, erősen fertőzött gyepeket pedig vegyszeres gyomirtással, majd felülvetéssel lehet rendbe tenni. A tápanyagellátásra azonban utána is gondot kell

fordítani. Külön téma a védett gyepeké, mert ott semmilyen természetvédelmi beavatkozás nem végezhető.

Egyedüli eszköz lenne a kaszálás a magpergetés előtt, és a gyomok virágzásakor rendszeresen, hogy megpróbáljuk kimeríteni őket. A kaszálások ideje és száma azonban korlátozva van, ezért ez az eszköz sincs a gazdálkodó kezében. Ez a megoldatlan probléma hozzájárul a védett gyepek leromlásához, főleg az aszályos és száraz fekvésű területeken.

MILYEN SZÚRÓS NÖVÉNYEK FORDULNAK ELŐ GYAKRAN A HAZAI GYEPEKBEN?

A sok lehetséges faj közül a leggyakrabban felszaporodókat emelem ki.

MEZEI IRINGÓ - ÖRDÖGSZEKÉR (*ERYNGIUM CAMPESTRE*)

Levele alig van, azokon is sok tüske található. Már a fiatal növényt is elkerüli minden állat. Ernyős virágzata van, sok magot fejleszt. A magok érése után a szár leszakad a töről és a száraz növényt kergeti a szél a gyepeken, elpergetve a sok-sok magot. Emiatt kapta az ördögszekér elnevezést. Gyökere vízajtó hatású, népi gyógyászatban húgyhólyag- és vesebántalmakra használt gyógynövény. Kiváló szárazságtűrő.

TÖVISES IGLICE - GILICE TÖVIS (*CONONIS SPINOSA*)

Első éves korában kissé a somkóróhoz hasonlító pillangós növény. Ilyenkor még nincsenek rajta tüskék, az állatok lelegelhetik. Később a szára elfásodik, szép bokor formájú félcserje fejlődik belőle. Hosszú ágtövises nőnek rajta, melyek miatt az állatok ekkor már elkerülik. Virágai nagyon szépek, lilás-rózsaszínűek. A környékét sem legelik le az állatok, ezért egyre nagyobb foltok formájában terjed a legelőkön. Gyökere vízajtó hatású, népgyógyászati szer. Illóolajokat tartalmaz, reumás bántalmakra is ajánlott.

Közismert és elég gyakori szúrós növények még a különböző bogáncs fajok, valamint az aszatok. Valamennyire jellemző a jó szárazságtűrő képesség.

A JÓ MINŐSÉGŰ TÖMEGTAKARMÁNY A GAZDASÁGOS
TERMELÉS ALAPJA: A GYEP RENESZÁNSZA VII.

Dr. Tasi Julianna
Szent István Egyetem,
Állattenyésztés-tudományi Intézet

AZ ÁLLATOKAT VESZÉLYEZTETŐ GYOMOK A RÉTI SZÉNÁBAN ÉS A LEGELŐKÖN - 2. RÉSZ

Az előző lapszámban összefoglaltam a gypalkotó növénycsoportokat és a gypben betöltött szerepüket. Az állatokat veszélyeztető gypalkotókat nevezzük gyomoknak, melyeket az állatok szakszerű gazdálkodás mellett nem esznek meg. Ha éheznek, és emiatt lelelegik, akkor pedig megbetegszenek az ilyen növényektől. Igazi veszélyt többnyire a szénában és az erjesztett takarmányokban jelentenek. A

gypalkotó gyomnövényeket két csoportra lehet osztani: szúrós és mérgező fajokra. A szúrós növények kártételével foglalkoztunk az előző cikkben, most pedig a mérgezőket tekintjük át. A száraz fekvésben elterülő gyepekben kevesebb mérgező növényfaj él, mint a jó vízellátottságú, és különösen a nedves, valamint a vizenyős gyepekben.

A MÉRGEZŐ NÖVÉNYEK KÁRTÉTELE, VESZÉLYEK

A **száraz és aszályos fekvésű gyepek** hasznosítása során a kaszálással történő takarmánykészítés csak a csapadékos telet követő kedvező időjárású tavaszokon lehetséges és akkor is csak az első növedékből. A legeltetés jellemző ezeken a területeken. A legelő állatok pedig elkerülik a mérgező növényeket. Növényi mérgezés a legelőn olyankor fordulhat elő, amikor már nincs mit legelni és a gazda nem hajtotta át időben az állományt másik legelőrészre/szakaszra. A más vidékről vásárolt vagy nem anyja mellett felnőtt fiatal állatoknál is lehetséges mérgezés, mert nem ismerik az adott területen élő mérgező növényeket. Kísérletekkel bizonyított, hogy az állatok anyjuktól tanulják a legelési viselkedést, ezért is annyira fontos, hogy a legelőre szülessenek és ott anyjuk mellett nőjenek fel, legalábbis a legeltetésre alapozottan tartott fajok/fajták.

A száraz legelőkön főleg a farkas kutyatej (*Euphorbia cyparissias*) jelentős mértékű elterjedésére számíthatunk. Nagyon kitartó, gyorsan terjedő növény, évelő. Gyöktörzséből tarackszerű oldalgyökereket fejleszt, melyek földfeletti szárazakat hajtanak. Érdekes látványt nyújt bogernyő virágzata, mert jelentéktelen virágai halványzöldek, sárgásak és az alattuk fejlődő gallérkalevelek is ilyen színűek. Elvirágzás után ezek - főleg szárazságban - vörösre színeződnek. A mérgező tejnedv fehér, ragacsos. A magvakat a hangyák terjesztik. Szénába vagy erjesztett takarmányba kerülve különösen veszélyes, mérgező hatása nem csökken. Súlyos nyálkahártya-gyulladást okoz. Görcsök, felfúvódás, véres vizelet ürítése mellett el is hullhatnak az állatok.

Jelzést ad, hogy a tej pirosas színű lesz és csípős ízű. Említést érdemel a közönséges boróka (*Juniperus communis*) is, mert egyes vidékek (homokbuckák, hegyvidékek) legelőin felszaporodik; vannak védett borókás területeink is (Barcs, Kiskunság). Kétlaki, örökzöld cserje, melyet az állatok erős szaga és íze miatt általában elkerülnek. A kecskék és a lovak azonban tavasszal lelegelhetik a fiatal hajtásrészeit, esetenként a tobozbogyókat is. Utóbbinak nagy a hatóanyagtartalma, ezért különösen veszélyes. A mérgezés tünetei a nyálzás, nehezített légzés, hasmenés, görcsök, végül bénulás. Körültekintően alkalmazva fűszernövényként is ismert (húsfűszer), a gin és a borovicska ízesítésében is nagy szerepe van. Gyógynövényként ismerjük a cickafark és az orbáncfű növényeket, melyeket legelnek az állatok. Azonban nagyobb mennyiség elfogyasztása a fényérzékenyítő hatás miatt bőrgyulladásokhoz vezethet. Szerencsére a legelő jóság nem szokott kilószámra legelni ezekből a növényekből.

A nedves és vizenyős kaszálók a hasznosítás módja miatt lényegesen több veszélyt rejtene. A lekaszált, tartósított (különösen a szecskázott) növényeket már nem képes kiválogatni az állat. További veszély, hogy a nedves termőhely sok faj felszaporodásának kedvez, vannak közöttük gyorsan élő, különösen veszélyes fajok is. Az egyik legerősebb méreg a fehér zászpa (*Veratrum album*) által termelt alkaloid.

Fehér zászpa hegyi réten

Bénulás miatt 1 napon belül elpusztulnak az állatok. Szerencsére Magyarországon korlátozott az előfordulása, a Tiszántúlon nem él ez a faj. Gyakoriak a zsurlófélék, a fekete nadálytő és a boglárkák. Utóbbiak a takarmánytartósítás során veszítenek mérgező hatásukból, mert a fő hatóanyag átalakul. A réti boglárkától az üde rétek sárgállanak tavasszal, május elejétől, a kúszó boglárka pedig a nedvesebb termőhelyeken gyakori. A zsurlófélék közül a mezei zsurló (*Equisetum arvense*) a savanyú talajú réteken és a szántókon is gyakori. Kevésbé veszélyes, mint a mocsári zsurló (*Equisetum palustre*), mely inkább láp- és mocsárréteken, valamint árkokban, árokpartokon szaporodik el. Tarackos növények, gyorsan terjednek. A mezei zsurló B-vitamin hiányt okoz, nagymértékű lesoványodást eredményezve. A tej kékes színű lesz és kissé csípős ízű. A mocsári zsurló alkaloidokat tartalmaz és bénulás következtében elhullást okoz. Nincs

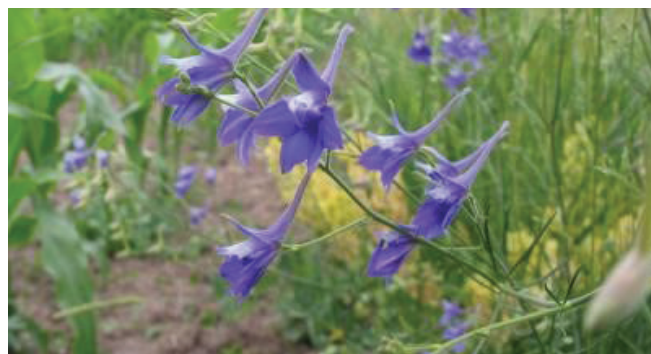
külön meddő szára, mint a mezei zsurlónak, erről meg lehet különböztetni a 2 fajt.

A nedves rétek és az árokpartok jellegzetes mérgező növénye a fekete nadálytő (*Symphytum officinale*). Magas talajvízű szántókon is megjelenhet. Ibolyaszínű virágai májustól szeptemberig nyílnak. Nagy termetű évelő növény. Fő hatóanyagai alkaloidok, melyek májgyulladást okoznak. A humángyógyászat kenőcsökformájában - kizárólag külsőleges használat! - alkalmazza hámosítóként és sebgyógyításra.

Fekete nadálytő

A lucerna, vöröshere kiritkulásával megjelennek ezekben a kultúrákban a gyomok, köztük mérgezők is. Ennek elkerülése, megelőzése érdekében ajánljuk a pázsitfűvekkel (olaszperjével, angolperjével) való felülvetést. Ennek elmulasztása esetén számolni kell olyan veszélyes fajok megjelenésével, mint a vetési (nyári) hérics (*Adonis aestivalis*) és a szarkaláb fajok (mezei - *Consolida regalis* és keleti - *Consolida orientalis*). A nyári hérics szívglikozidokat tartalmaz, de szaponin-tartalma miatt emésztőcsatorna gyulladását is okoz, veszélyes növény. A meszes talajon érzi jól magát. A szarkalábok mindenféle termőhelyen elszaporodhatnak. Fő hatóanyagaik alkaloidok, ezért idegrendszeri tüneteket okoznak. Jellemző kezdeti tünet az állatok erős szomjúsága.

Mezei szarkaláb

A kaszálókon úgy lehet elkerülni a növényi mérgezést, ha a nagyobb foltokat előre eltávolítjuk és utána végezzük el a takarmánykészítést. Legbiztosabb módszer a mérgező növények elterjedésének megelőzése, amely szakszerű gazdálkodással érhető el (tápanyag- és vízgazdálkodás, legeltetési módszer, kaszálás időpontja, stb.). Vízparton, töltéseken, árokpartokon mindig fokozott gonddal készítsünk takarmányt!